

drznil trditi, da je tak divjaški stan najsrečnejši od začetka sveta? Potreb ne poznajo, zato tudi blaga ne poznajo. Potrebe so toraj mera, po kateri se meri kultura ali omika kakega naroda.

Potrebe so pa dvojne: dušne in telesne, kakor je človek sam iz duše in telesa. Lahko nam tedaj je zapopasti, ktere so telesne potrebe. Da človek za more živeti, mu je prav za prav le toliko potreba, kakor vsaki drugi živali, da živi; toraj prostora na zemlji in živeža tečnega. Koder je toraj prostor tak, da ni treba se varovati pekočega solnca niti silne zime, koder tečni živež sam od sebe obilo raste, tam ni treba tudi strehe, hiše, stanja, tam ni treba dela. To je pa po geografskih razmerah le ob južnih toplih krajih mogoče; zato le v takih krajih nahajamo še dandanes prvotne ljudi.

Ker se je pa zemlja počasi precej obljudila, je bilo potrebno se preseliti; zgodovina nam veliko naseljevanj dopoveda. Potegnil je človeški rod tudi v severne, bolj mrzle kraje, kjer so jako različni letni časi. Snega poprej v južnih krajih človek poznal ni; sedaj se mora varovati proti hudi zimi; odeval in ogrinjal se je saj s kosmato kožo, ktero je odrl divji živali. Tudi njegovo stanovanje je bilo skovano za silo saj za kratek čas, da si ni še našel mirnega prostora na zemlji. Pa živež se je počasi moral spremeniti. Ni bilo več mogoče živeti ob sami zverini, prvič ker je tu toliko bilo ni, kakor v plodnih južnih krajih, drugič, ker so se ljudje tudi tu že precej pomnožili.

Vendar sila kola lomi: prvi korak so storili naši Adamovi unuki a redili si živali namesti da bi jih klali; žena je rajši krmila kravo, kozo, kakor da bi ji njen mož bil ubil. Vam, dragi čitatelji, se to ne zdi važen korak, da je človek začel živino rediti; vam se le to zdi neumno, da so tako dolgo ubijali dobre vole, hasljive kravice itd., ter mislite na onega kmeta, ki je nalašč črešnjo podrl, da je le prišel do njenih rudečih češenj. Vendar je ta sprememba živeža postala važna na dvojno stran: prvič so ti pastirji gonili svojo živino le po plodnih planjavah, po mastnih spašnikih, obstajali so dolgo časa na jednom mestu, dokler ga niso popasli, potem še le so živino dalje tirali. Navadili so se toraj bolj mirnega življenja; njih srca so se začele zlahtiti; priljubili so si živino, mislili na smrt, na Boga, stavili oltarje, darovali pridelkov svojega dela, svoje paše. Mil in pohleven se nam zdi Abel, kakor ovca, ki jo pase; ljut in divji Kajn, kakor zver, ki jo tira! — Drugič pa so prvokrat začeli spoznavati, kaj je moje a tvoje. Živina je postala lastvina pastirjeva, pa tudi v spašnike so se morali deliti (Abraham in Lot).

To je pa sila važna stopnja do više omike; lastvina je jedna najvažnejših podlag človeškega blagra, človeške sreče. Kaj je toraj prisililo one prvotne lovce k takemu važnemu koraku? Potreba! to je kratek odgovor. Živeti so hotli, toraj so morali za živež skrbeti. Telesna potreba je toraj vzrok bila temu napredku. (Kon. prih.)

Gospodarske stvari.

Sol za živinsko krmo.

Po angleških in francozskih skušnjah.

Ni prav ne, če misliš, da sol dela kar naravnost, meso živini; al gotovo je, da brez nje ti živina rada oboleha in tudi pogine, ž njo pa se dobro počuti in zdrava ohrani. Pred nekoliko leti je neki kmetovavec, da se prepriča, kaj dela sol pri živini, si izbral čedo ovac, ki je hodila na nekako močirno pašo in je bila

vajena soli. Odbere si 10 ovac iz čede, pa jim ne daje navadne soli, in to skušnjo rabi cele tri leta z naslednim izidom: prvo leto mu jih petero pogine za pljučnimi metljaji; od vse druge čede pa, v kateri je bilo 450 ovac, ki so dobivale soli, pa poginejo samo štiri. V drugem letu mu jih je zopet 7 od 10 poginilo, katerim ni soli dajal; od čede, ktera je štela 364 glav, je poginilo pa le 5 ovac; nekoliko pozneje so pocrkale še one 3 za drisko. Tretje leto je bilo pa jako močirno, in je odločil 16 ovac, da ne bodo soli dobivale. In glejte, pocepale so mu vse od prve do zadnje še v tem letu za pljučno gnjilobo in metljaji. — V Kolumbii in Brazilii v Ameriki se ovce pogonobijo in zatarejo, ako se jim sol pritrga; ravno taka se tudi tu in tam naši drobnici godi, ako trohice soli ne dobí.

M. Garriot, ud kmetijske družbe v Lionu na Francozkem, trdi, da krave, ki dobivajo dan na dan soli, imajo več in boljšega mleka, in potem takem tudi več sirovega masla (putra) in sira.

Sinclair, kteremu je kmetijstvo za toliko koristnih podukov posebno hvalo dolžno, se je prepričal, da, če se po navadi ovcam soli daje, dobivajo veliko več in boljše volne, kar se vjema z Boussingault-ovo skušnjo, ktero je pri bikih storil. Sinclair gré pa še dalje, in pravi, da sol je tudi prešičem koristna in trdi, da so na Irskem tisti prešiči najbolj pitani, katerim se krma nekoliko tudi soli.

Veliko angleških kmetovavcev trdi po gotovih skušnjah, da se živini, če se ji po redu soli daje, obilo bolezni odvrne. Ako se ji po pameti soli daje, raje je, po redu prebavlja, kri se ji množi in zdrava ostane, dlaka pri goveji živini, pri drobnici pa volna se zboljšuje, živina se vrlo spita. Zato so se pa tudi umni živinorejci v poslednjih letih soli tako zelo poprijeli.

(Dalje prihodnjič.)

0 goveji kugi.

Po dopisu kr. hrv. slav. dalm. namestništva v Zagrebu od 15. t. m. je goveja kuga še v zagrebski, križevački, virovitički in reški županiji; po poslednjih naznanilih je bilo še 79 bolnih goved. V vsem skupaj je dosihmal v provincijalnem Hrvaškem zbolelo 6490 goved, poginilo jih je 5010, 228 so jih pobili, 1173 jih je prebolelo.

Iz turške Bosne se nič prav gotovega ne vé; ene naznanila pravijo, da utegne kuga kmali popolnoma ugasniti, ene pa nasproti, da je še ne bo kmali konec; to pa je gotovo, da kuga ni več tako huda, ker skor polovica bolne živine prebolí.

Po naznanilu c. k. deželne general-komande v Zagrebu od 10. dné t. m. pojemlje v vojaški granici goveja kuga v banski in varaždinski krajini, le v slavonski krajini in sosebeno v okraji gradiškanske polkovine je je še dosti; ovčja kuga je le še v otočanski polkovini. V vsem skupaj je vojaška granica dosihmal goveje živine po kugi zgubila 17.084, ovac 1531, koz pa 190.

Postava.

Kako se ravnati pri napovedovanji, pobiranji in zarajtovanji neposrednih cesarskih davkov, katerih dolžnost pade v štirinajstmesečni finančni tečaj od 1. novembra 1863 do konca decembra 1864.

Dolžnost, ktera obsega 12 mescev, od 1. novembra 1863 do konca decembra 1864, se ima pobirati v dosedanjih plačilnih obrokih (brištih).

Dolžnost na davku za mesca november in december 1864 se ima tam, kjer se zdaj plačuje v četrt-letnih

obrokih naprej, pobirati 15. novembra 1864, — tam kjer se plačuje v četrt-letnih obrokih — potem ko so dotekli, 15. dec. 1864, — kjer so pa vpeljani mesečni obroki, ti ostanejo tudi pri plačevanju dolžnosti za mesec november in december 1864 stikoma s plačevanjem v obrokih za imenovani dvanajst-mesečni tečaj.

O prehodu od sedanjega upravnega leta v solnčno leto, katero se je kakor računsko leto v državnem gospodarstvu zdaj vpeljalo, ne bo nobene preuredbe zastran obrokov, v katerih se različni davki plačujejo ali naprej ali po doteklih obrokih, in te plačevanja v obrokih, oziroma dôbe za plačevanje davka dozdej postavljene, se bodo s solnčnim letom kakor prihodnjim državnim računskim letom v složnost spravile na ta način, da se dôba, od ktere si imajo ti obroki, po katerih se plačuje naprej in po doteku, izrajtati in po tem plačilni brišči odločevati, bode postavila na 1. dan januarja (od leta 1865 začnaje), in da ima od tistega časa plačilni obrok pasti v tisto dôbo kakor dozdej od 1. novembra poprejšnjega upravnega leta.

Davkna gosposka mora izrajtati dolžnost za vsacega posamnega obdačenca ne samo za 12 mesecev, ampak tudi še za 2 mesca, in zapisati vsako posebej v davknih bukvicah.

Tudi pri davku od hišnih najemšin in pri dohodnini se bo v dotičnih načrtnih listih in plačilnih poročilih posebej izrajtal šesti del 12mesečne dolžnosti.

Kako da se zvê dvamesečno plačilo dohodnine I. razreda, to povê bolj natanko visoki razpis finančnega ministerstva od 25. nov. 1863, šte. 55815/2458 (u. l. šte. 55).

Po ravno omenjenem visokem razpisu ni treba prihodnine posebej napovedovati za gori imenovana dva mesca.

Kar se tiče prejemanja in vpisovanja v bukve plačanih neposrednih davkov (to je zemljišnih, hišnih itd.), se mora to zgoditi ravno tako posebej za 12mesečni tečaj od 1. novembra 1863 do konca oktobra 1864, in potem tudi za 2 mesca november in december 1864.

Konec oktobra 1864 se ima dolžnost in nje oprava za 12mesečni tečaj skleniti in dolžni ostanek se prenesti na 2 mesca november in december 1864, sklep za obadva ta mesca pa narediti še le konec decembra 1864.

Slovstvene stvari.

Nadalje o besedica anti, an, ni, niti.

Ker smo se začeli od teh besedic pogovarjati, ne smemo jenjati, dokler se popolnoma ne porazumemo. Jaz sem prepričan, da kolikor več se nas oglasi s svojimi izkušnjami, toliko z boljim vspehom delo dovršimo. Zato sem prav hvaležen gosp. Cigale-tu, ki mi je v zadnjem listu lanskim „Novic“ z izvrstnim svojim peresom pomogel bistriti stvar, ki (mislim, da nama radi to pritrdijo vsi večji slovenski pisatelji) res ni malenkost, temveč živa potreba za lepoto, spretnost in pravilnost našega jezika in za knjižno slogu slovansko.

Njegovemu sestavku dodam danes sledeče:

Besedico anti bi jaz raji pisal an tè, ker mislim, da je nastala iz an in tè. An je po moji misli ono, kar nego (als, aber) ter kaže protivnost proti drugemu stavku, ki smo ga v misli pridržali, kakor da bi hoteli reči: Nič drugzega, an.. ne drugače, an.. itd. Besedica tè se mi vidi eno ter isto sè srbsko-hrvaškim tà (ja, doch), zakaj naš antè, če se nemotim, vjema se v pomenu sè srbskim tà popolnoma, tako da je menda na pr. naš: an tè veš in srbski tà znaš — eno.

To isto opravilo utegne an imeti v izreki an čèš, ali n' čèš. Jaz sem slišal to izreko med Dolenci in Belimi Kranjci rabiti tedaj, ko hotê povedati vzroke ali nagibe tujega djanja v samogovoru tistega, od kogar djanje izhaja. Ta samogovor prinašajo ali naravnost z besedami govornikovimi, ali pa ga opisujejo z veznico da. Na pr.: „Nič nam ne dá, an čèš niste vredni, ali pak an čèš da nismo vredni.“ Besedica čèš utegne kratka biti od čuješ kakor viš ali sliš od vidiš, slišiš. Jaz bi si tedaj ta primer tako-le tolmačil: „Nič nam ne dá, pa gotovo ni drugzega vzroka, an (nego), ker misli (samogovor:) čuješ, niste vredni.“

Pa to je samo moja misel; in ne predrznem se trditi, da je prav tako in ne drugače.

Beli Kranjci rabijo v istem pomenu tudi tobože, da. Dobro bi bilo, da bi se še kdo oglasil zastran besedic an tè in an čèš (tudi samo čèš), da jih do dobrega spoznamo; zakaj v knjižnem jeziku je treba jasnosti, da vé bravec in pisavec, kaj če reči to ali uno; zakaj se piše tako ali tako.

Gosp. Cigale praša nadalje, kako naj bi pisali veznico nъ, jeli èn, àn, nè ali no? Odgovor je težak zato, ker ima vsaka teh oblik svojo pravico, al vendar v knjigi ne kaže vseh imeti.

Oblika no je po moji misli stari nъ, izgovorjena po ruskem narečji, katero polglasnik izrekuje za o. Njo pišejo tudi hrvaško-srbski pisatelji; jeli jo pa tudi njih narod tako izgovarja, in ako jo izgovarja, jeli ni iz rusko-cerkvenih knjig dovezeta, tega jaz ne vem. Gotovo je, da bi poprijemši to obliko znatno se približali slovanski slogi. Ali niti obliki nè in àn ne bi bili napečni, ker ju naš narod tako izgovarja, in ker ju že imamo obedve v sestavah nego in ampak.

Toraj bi jaz želel, predno se kaj za trdno vstanovi, da bi še kateri naših veljavnih jezikoslovcev svojo misel povedal.

Ker sem že omenil besedico ampak, naj še povem, da kakor mí njo včasih zamenjavamo z veznico tem več (temuč), ravno tako govore naši Kostelci in Osilničani prosti več namesti prostega an ali van. Na pr.: On me ne ljubi, več (namesti an) črti. Jaz tega nečo biti kriv, več ako (namesti van ako — ausser) mi se dokaže. Zastran veznice ni (niti) misli g. Cigale, da tedaj, ko se zanikuje z več glagoli, ali ko se nikavnemu stavku dodaja drugi nikavni, ni treba še pred glagol staviti nikavnice ne. Ali jaz mu tega za slovansko narečje ne morem potrditi, čeravno priznavam, da je on svojemu mnenju našel mnogo podpore v družih slovanskih narečjih. Kar sem jaz izkusil, ki sem mnogo let poslušal hrvaške Slovence, in ki še zdaj skoraj vsaki dan slišim Kostelce in Osilničane, kateri veznico ni (niti) razločno izgovarjajo, moram reči, da naš narod ne dela nobenega razločka, naj si je več glagolov ali samo eden; naj se vežejo med seboj stavki ali le besede; in da pred dopovedni glagol nikavnico ne postavlja, čeravno se ni ali niti, ki ima oboje popolnoma enak pomen, že v stavku nahaja.

Da se verjetnost teh mojih besed lažeje razvidi, naj mi bo dopuščeno, predno prinesem djanske dokaze, da veznico ni malo teorično razložim.

Posluževal se bom pri tem prostih veznic i in ni, ker ste gibkeji od sestavljenih in in niti.

Ko tedaj zvežemo na trdivni način dve reči, rabi nam i — na pr.: delam i molim. Če to zvezo s povdarkom, t. j. kreplje izrečemo, mi podvojimo veznico: „i delam, i molim.“

Sestavljenko in sem jaz samo enkrat slišal podvojeno od enega Ribničana: in tu, in tam.

Prenesemo-li primen na nikavni način, moramo najpred pred glagol postaviti nikavnico ne: „Ne delam,